МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ЖОРНОКУЙ ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК [347.19+347.7] (477)

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор **Спасибо-Фатєєва Інна Валентинівна,** Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри цивільного права № 1, член-кореспондент Національної академії правових наук України

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Кузнєцова Наталія Семенівна,** Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри цивільного права, академік Національної академії правових наук України;

доктор юридичних наук, професор **Васильєва Валентина Антонівна,** Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, завідувач кафедри цивільного права;

доктор юридичних наук, професор **Кравчук Володимир Миколайович,** Львівський окружний адміністративний суд, суддя.

Захист відбудеться «3» червня 2016 р. о «10» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «28» квітня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **К. В. Гусаров**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування українського цивільного законодавства є процесом широкомасштабним, що здійснюється у декілька етапів. Воно стосувалося і суб'єктного складу цивільних відносин, і їх об'єктів, і підходів до захисту та відповідальності, тобто основоположних та фундаментальних для цивілістики концептів. Одним із них було запровадження в українському законодавстві нового підходу до видів та організаційно-правових форм юридичних осіб з появою в нашому бутті організацій корпоративного типу.

Об'єктивні потреби розвитку цивільних правовідносин викликали необхідність з'ясування особливостей відносин у таких організаціях з огляду на доволі проблемний рух щодо регулювання корпоративних відносин у законодавчій сфері, у внутрішніх актах та, як наслідок, появу величезної кількості корпоративних судових спорів. Звичайно, спір є наслідком конфлікту, який виникає, розгортається і часто навіть не припиняється з розв'язанням спору судом. Він триває та породжує інші конфлікти, що нашаровуються, і торкається не лише тих осіб, які втягнуті у нього, а порушує права майже всіх інвесторів, що вклали свої кошти в корпоративну організацію.

Відтак загострилося питання про правову природу цих конфліктів та їх причини, насамперед задля їх попередження та своєчасного реагування на них. У такому контексті досліджень в українській цивілістиці обмаль, а на доктринальному рівні вони відсутні. Це значною мірою пов'язано з поширеним уявленням про конфлікт як предмет вивчення інших наук (і не завжди правових) та про достатність таких суто правових категорій, як здійснення, охорона та захист, завдяки яким можна досягти належного правового результату. Саме в цьому напрямі працювали такі науковці, як В. А. Васильєва, О. М. Вінник, В. М. Кравчук, О. В. Регурецька, І. Б. Саракун, І. В. Спасибо-Фатєєва, О. В. Щербина та ін. Аналіз праць свідчить, що вчені-правники прямують шляхом дослідження таких категорій, як охорона та захист корпоративних прав. Це певною мірою обмежує сферу наукових пошуків і залишає за їх межами цілі шари відносин, оскільки сутність корпоративного конфлікту набагато глибша, а відносини, які при цьому складаються, – набагато різноманітніші, ніж це є за класичних підходів до належного здійснення корпоративних прав та наслідків їх порушення, що втілюються у правові механізми охорони та захисту.

Переконливим аргументом на користь потреби у запровадженні нових підходів до розв'язання проблем у сфері корпоративних правопорушень є зміни сучасного законодавства та судової практики, що викликано імперативністю, суперечливістю, неузгодженістю та концептуальними його помилками; тривалою невизначеністю з питань правової природи корпоративних відносин та корпоративних спорів, їх суб'єктного складу, способів захисту порушених корпоративних прав та інтересів; різкою зміною правових позицій вищими судовими інстанціями, іноді на протилежні; відсутністю дієвих ринкових механізмів, які б виправили гостру ситуацію з правопорушеннями в окремих акціонерних товариствах (далі – АТ); переважною

наявністю в Україні публічних АТ з великим обсягом контрольних або значних пакетів акцій і надто малою кількістю АТ з розпорошеністю акцій.

Отже, причин для ускладнення здійснення акціонерами своїх прав незалежно від розміру їх пакетів акцій та для правопорушень у цій сфері забагато, а заходів, які були б спрямовані на виправлення такої ситуації, навпаки замало. Тому, необхідними є наукові дослідження цієї проблеми, адже саме вони здатні дати системний аналіз тих проблем, які накопичилися у цій сфері, та запропонувати шляхи їх розв'язання.

Наведене є підставою для опанування тематики корпоративного конфлікту, в площині якого виявляються можливості запропонувати ті правові механізми, які дали б можливість поліпшити не лише законодавче регулювання корпоративних відносин і підняти ступінь ефективності розв'язання суперечок в АТ, а й створили б принципово інше корпоративне середовище в країні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 роки, схвалених вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ, затверджених наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка на підставі наукового аналізу цілісної концепції розуміння цивільно-правової природи корпоративного конфлікту, виявлення особливостей його структури, підстав виникнення та припинення, а також способів попередження для підвищення ефективності правового забезпечення охорони прав та/або інтересів суб'єктів корпоративних правовідносин.

Для досягнення поставленої мети необхідно послідовно вирішити низку взаємопов'язаних задач, а саме:

– обґрунтувати основні теоретико-методологічні засади вивчення конструкції «корпоративний конфлікт»;

– з'ясувати поняття і правову природу корпоративного конфлікту;

– визначити ознаки корпоративного конфлікту і дати їх характеристику;

– класифікувати види корпоративних конфліктів;

– установити структуру корпоративного конфлікту, виявивши особливості його об'єкта, суб'єктного складу та змісту;

– з'ясувати можливість визнання членів органів товариства учасниками корпоративного конфлікту;

– встановити підстави виникнення корпоративного конфлікту;

– визначити підстави припинення корпоративного конфлікту;

– виявити теоретичні та практичні проблеми застосування окремих способів захисту прав

та/або інтересів учасників корпоративного конфлікту;

– визначити способи попередження корпоративного конфлікту;

– виявити теоретичні та практичні проблеми застосування окремих способів попередження корпоративних конфліктів.

Об'єкт дослідження є корпоративні відносини в стані корпоративного конфлікту, їх структура та ознаки, сучасні концепції їх правової природи та місце в системі цивільного права.

Предмет дослідження – правова природа корпоративного конфлікту, його характеристика, порівняння з однопорядковими категоріями, наукові погляди, ідеї, концепції та теорії щодо його кваліфікації, нормативний та емпіричний матеріал.

Методи дослідження. Відповідно до мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

Методи аналізу та синтезу було використано для встановлення ознак та особливостей корпоративного конфлікту, що дозволило відмежувати його від споріднених категорій, встановити власну структуру, визначити самостійне місце серед корпоративних правовідносин та в структурі цивільно-правових зв'язків і окреслити підстави виникнення та припинення (розділ 2, 3, 4, 5). Формально-логічний метод використовувався для формулювання основних теоретичних положень і висновків з проблемних питань визначення правової природи корпоративного конфлікту, з'ясування його структури та видів (розділи 2, 3). Застосування методу альтернатив надало можливість критично підійти до існуючих наукових позицій та правозастосовчої практики щодо характеристики корпоративних конфліктів, їх об'єкта та суб'єктного складу і дозволило окреслити власну альтернативну наукову позицію щодо визначення правової природи корпоративного конфлікту (розділи 2, 3). Порівняльно-правовий метод дослідження застосовувався під час аналізу вітчизняного корпоративного законодавства та іноземних держав (Франції, Німеччини, Російської Федерації, США, Великої Британії та ін.) щодо здійснення та захисту суб'єктивних корпоративних прав та/або інтересів учасників корпоративних правовідносин та обґрунтуванні пропозицій з удосконалення чинного корпоративного законодавства у цій сфері (розділи 4, 5, 6). Використання герменевтичного методу дозволило виключити різне розуміння правових норм у сфері корпоративних правовідносин, що надало можливість напрацювати авторське бачення підстав виникнення та припинення корпоративного конфлікту (розділи 4, 5). Догматичний метод застосовувався під час з'ясування правового становища органів АТ, що дозволило дійти висновку про потребу у визнанні їх посадових осіб (фізичних осіб) суб'єктами корпоративного конфлікту (розділ 3). За допомогою феноменологічного методу досліджено діяльність учасників корпоративного конфлікту як втілення у реальність ідеальних правових моделей (розділи 2, 4, 5, 6). Застосування соціологічного методу дозволило дослідити підстави виникнення та припинення корпоративного конфлікту на основі судових рішень, тобто правовий матеріал у цьому випадку

вивчався не на рівні абстрактних категорій, а на основі конкретних фактів (розділи 4, 5).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота стала першим в Україні дисертаційним дослідженням правової природи корпоративних конфліктів в АТ та полягає в наступних положеннях, які винесені на захист.

Уперше:

– встановлено, що корпоративний конфлікт є юридичною перешкодою у здійсненні акціонерами своїх прав або загрозою їх порушення, що впливає на стан корпоративних правовідносин, спотворюючи їх, і слугує підставою виникнення відгалужених правовідносин з приводу визнання та/або відновлення порушених корпоративних прав та/або захисту корпоративних інтересів чи реалізації інших прав, що виникають у акціонера в таких випадках;

– доведено, що під час корпоративного конфлікту корпоративні правовідносини перебувають у стані «напруження», що свідчить про необхідність/потребу в охороні корпоративних прав; але конфлікт не завжди переходить у стадію правопорушення, коли вже йдеться про захист корпоративних прав;

– аргументовано доречність розрізнення категорій «корпоративний конфлікт», «конфлікт інтересів», «корпоративний спір», «цивільно-правовий конфлікт», застосовуючи такі підходи: 1) корпоративний конфлікт і конфлікт інтересів співвідносяться як правовідносини та підстава їх виникнення (юридичний факт); 2) корпоративний конфлікт і корпоративний спір є різними стадіями конфліктної ситуації, що вирішуються по-різному (про корпоративний спір варто говорити у випадку, коли конфліктна ситуація розглядається судом); 3) корпоративний конфлікт і цивільно-правовий конфлікт співвідносяться як спеціальне (видове) та загальне (родове);

– встановлено, що корпоративний конфлікт існує в охоронних цивільних правовідносинах, які є відносними, зобов’язальними та похідними від регулятивних корпоративних правовідносин; характеризуються виникненням у акціонерів таких прав і обов’язків, яких до конфлікту не існувало; їх метою є усунення загроз і перешкод у здійсненні корпоративних прав або їх відновлення у випадку порушення або задоволення корпоративних інтересів в інший спосіб;

– доведено, що об’єктом корпоративного конфлікту є порушене (невизнане, оспорюване) або щодо якого створено загрозу порушення регулятивне корпоративне право та/або корпоративний інтерес учасників регулятивних корпоративних правовідносин. У свою чергу, матеріальні й нематеріальні блага є предметом виконання охоронного зобов’язання, а також об’єктом права на захист;

– доведено, що суб’єктами корпоративного конфлікту є акціонери, АТ та члени його органів внаслідок можливості суперечностей між волею та інтересами АТ і фізичної особи, яка виконує функції його органу. За наявності таких суперечностей фізична особа, що входить до складу органів АТ, має вважатися самостійним суб’єктом права щодо останнього. У цьому випадку її дії,

вчинені за рамками повноважень органу АТ, набувають самостійного значення і така особа протиставляється товариству, що не означає самостійності органу АТ як окремого суб'єкта;

– аргументовано, що специфіка корпоративного управління полягає у тому, що фізичні особи, які входять до складу органів АТ, у внутрішніх, корпоративних відносинах є самостійними суб'єктами та проявляють власну волю, тоді як у зовнішніх відносинах між АТ та третіми особами вони розглядаються як його складові частини, які виражають назовні його волю. Тому члени органів АТ як суб'єкти корпоративного управління виступають окремими від нього суб'єктами права в охоронних правовідносинах, що складаються за наявності корпоративного конфлікту та притягнення їх до відповідальності;

– доведено, що підставами виникнення корпоративного конфлікту є порушення чи створення загрози порушення прав учасника корпоративних правовідносин або порушення його інтересів;

– аргументовано, що зловживання правом як підстава виникнення корпоративного конфлікту має місце, коли акціонер під час здійснення корпоративного права виходить за його межі, порушуючи інтереси інших акціонерів та/або АТ, не порушуючи при цьому ніяких нормативних регуляторів. У разі зловживання корпоративним правом виникають охоронні правовідносини, в яких реалізується відмова в захисті права особи, яка зловживала своїм правом, або у визнанні права іншої особи;

– встановлено, що види зловживання акціонерами своїми правами стосуються управління АТ; захисту корпоративного інтересу та/або корпоративного права; отримання інформації; вимоги викупу належних їм акцій; розміру і виплати дивідендів;

– доведено, що дію механізму захисту прав (інтересів) учасника охоронного корпоративного зв'язку завершує стадія реального, фактичного усунення їх порушень, відновлення (визнання) та/або відновлення інтересу до стану, який існував до його порушення, а не охоронний правозастосовний акт. Досягненням такої мети буде вважатися не винесення судом позитивного рішення, а його виконання;

– встановлено, що найбільш ефективними способами попередження корпоративних конфліктів в АТ є удосконалення корпоративного управління; викуп та обмін акцій; застосування доктрини «проникнення за корпоративну вуаль»; укладення акціонерного договору.

Удосконалено:

– визначення правоприпиняючих юридичних фактів в охоронних корпоративних правовідносинах, якими є відновлення суб'єктивного корпоративного права; відновлення корпоративного інтересу до стану, що існував до його порушення; усунення загрози порушення суб'єктивних корпоративних прав та/або корпоративних інтересів (квазіделікти);

– положення про те, що залежно від вольового критерію існують дві групи правоприпиняючих юридичних фактів, які чинять вплив на корпоративні правовідносини: ті, що

припиняють охоронні правовідносини за волею їх учасників; ті, що припиняють охоронні правовідносини без волі їх учасників або, як мінімум, одного з них;

– підхід про те, що зловживання суб'єктивними корпоративними правами потрібно вважати юридичним фактом, з яким закон пов'язує можливість звернення учасника корпоративних правовідносин, чиї права порушуються або можуть бути порушені, до правопорушника або органу державної влади чи АТ з вимогою про відновлення порушених прав або усунення перешкод у їх здійсненні;

– положення, що межі відповідальності членів органів АТ можуть бути визначені законом, статутом або договором, що передбачають в окремих випадках підстави звільнення таких осіб від відшкодування шкоди, оскільки характерною особливістю цивільно-правової відповідальності є майновий характер;

– твердження, що юридичним наслідком зловживання корпоративним правом у формі активних дій є припис судом акціонеру припинити таке зловживання; між тим при зловживанні корпоративним правом у формі бездіяльності суд не має права зобов'язати акціонера припинити таку поведінку.

Дістало подальший розвиток:

– положення, що право АТ та акціонера на захист гарантоване законом у повному обсязі лише у тому разі, коли відповідає межам його здійснення, тобто реалізується ними добросовісно, розумно, опосередковує застосування дозволених засобів захисту за призначенням, не пов'язане з метою завдати шкоду іншій особі або порушити права іншої особи у будь-якій формі;

– положення, що за умови порушення суб'єктивних корпоративних прав та/або корпоративних інтересів у одних учасників корпоративних правовідносин виникає самостійне право – право на захист, в інших – охоронний обов'язок відновити порушені регулятивні суб'єктивні корпоративні права та/або корпоративний інтерес інших і не створювати загрози їх порушення;

– положення, що охоронний обов'язок учасника корпоративного зв'язку не може становити зміст регулятивного корпоративного правовідношення, оскільки останнє не спрямоване на забезпечення захисту суб'єктивного регулятивного корпоративного права та/або корпоративного інтересу їх учасників;

– положення, що до корпоративних способів самозахисту суб'єктивних корпоративних прав та/або корпоративних інтересів належать: 1) здійснення акціонером права на отримання інформації про стан справ в АТ; 2) скликання акціонерами за власною ініціативою позачергових зборів акціонерів; 3) вимоги акціонерів про викуп у них акцій у порядку ст. ст. 66–68 Закону України «Про акціонерні товариства»; 4) відчуження акціонером своїх акцій; 5) придбання акцій у порядку здійснення переважного права; 6) звернення до органів товариства із пропозиціями або

вимогами; 7) участь у загальних зборах акціонера, який не має права голосу; 8) наділення власників привілейованих акцій правом голосу на загальних зборах як наслідок невиплати їм дивідендів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть використовуватися:

1. Для подальшого наукового дослідження проблем загальнотеоретичного вчення про правове регулювання суспільних відносин загалом та особливостей правового регулювання корпоративних правовідносин, безпосередньо.

2. При подальшому удосконаленні цивільного законодавства України, причому як у частині загальних засад правового регулювання немайнових і майнових цивільних відносин, так і низки спеціальних приписів, що регулюють корпоративні правовідносини.

3. Для удосконалення судової практики вирішення спорів, що виникають між учасниками корпоративних правовідносин.

4. Під час підготовки підручників, курсів лекцій, навчальних посібників, методичних рекомендацій для студентів вищих юридичних навчальних закладів України з навчальних дисциплін «Цивільне право» та «Корпоративне право». Окремі положення дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі в Харківському національному університеті внутрішніх справ під час викладання навчальної дисципліни «Сучасні проблеми корпоративного права».

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження оприлюднено на: науково-практичних конференціях «Проблеми цивільного права та процесу», присвячених пам’яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 22 травня 2010 р., 26 травня 2012 р., 25 травня 2013 р., 7 червня 2014 р., 30 травня 2015 р.); Міжнародних науково-практичних конференціях «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства», присвячених пам’яті В. П. Маслова (Харків, 25 лютого 2011 р., 16 березня 2012 р., 15 лютого 2013 р., 28 лютого 2014 р., 27 лютого 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Четверті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права», присвяченій пам’яті Є. В. Васьковського (м. Одеса, 16 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «П’яті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права», присвяченій пам’яті Є. В. Васьковського (м. Одеса, 22 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання)» (м. Київ, 10 листопада 2011 р., 19 жовтня 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин» (м. Івано-Франківськ 21–22 вересня 2012 р.,); ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Частное право: проблемы и тенденции развития» (м. Москва, 25–26 жовтня 2012 р.);

Міжнародному цивілістичному форумі «Цивільне законодавство: система, міжгалузеві зв'язки, шляхи вдосконалення» (м. Київ, 25–26 квітня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Promovarea drepturilor omului on contextul integrării europene: teorie і practică» (м. Кишинів, 18 жовтня 2013 р.); засіданні «круглого столу», присвяченому пам'яті проф. Ч. Н. Азімова «Сучасні проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 19 грудня 2014 р.) та ін.

Результати дисертаційного дослідження схвалено на розширеному засіданні відділення цивільно-правових наук Національної академії правових наук України.

Публікації. Основні результати дисертації опубліковані у двох монографіях, а також відображені у 23 статтях, що опубліковані у фахових виданнях України, 6 – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 2 – в інших виданнях, та 38 тезах виступів на науково-практичних конференціях та «круглих столах».

Структура дисертації обумовлена метою та задачами дослідження і складається зі вступу, 6 розділів, що містять 19 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг рукопису становить 476 сторінок друкованого тексту. З них основного тексту – 415 сторінок. Список використаних джерел містить 579 найменувань і викладений на 61 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, визначаються об'єкт, предмет і мета дослідження, висвітлено наукову новизну та сформульовано основні положення, що виносяться на захист, зазначено практичне значення одержаних результатів, їх апробації, вказано публікації за темою дисертації.

Розділ І. «Постановка проблеми та методологія дослідження корпоративного конфлікту» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Постановка проблеми дослідження корпоративного конфлікту» досліджується розвиток наукової думки щодо характеристики корпоративного конфлікту, аналізуються роботи фахівців у сфері корпоративних відносин. Зазначено, що кількість наукових досліджень, які були проведені в Україні та за її межами, недостатньо повно формує вчення про ці правовідносини. Це свідчить, що одним із завдань, яке потребує негайного вирішення, є уточнення специфіки корпоративних конфліктів у рамках АТ. Така потреба виникла у зв'язку з появою нових уявлень як про корпоративні відносини загалом, так і про їх складові елементи, що потребують свого уточнення та узагальнення.

Установлено, що наявність у конфлікті хоча б одного елемента правового характеру вказує на те, що він стає пов'язаним з правом, в результаті викликає настання юридичних наслідків. Правовий аспект має місце у тих випадках, коли конфлікти виникають між сторонами, що на

момент початку протиборства вже перебувають у правовідносинах між собою. Це стосується корпоративних конфліктів, які є похідними від регулятивних корпоративних правовідносин. У такому разі всі структурні елементи такого конфлікту (суб'єкти, об'єкт, зміст) пов'язані з правом, а він сам спричиняє ті чи інші юридичні наслідки, починається та завершується за допомоги юридичних засобів, процедур і механізмів.

Модель урегулювання та попередження корпоративних конфліктів, втілена у сучасне українське законодавство, не завжди адекватно відображає закріплені за учасниками корпоративних відносин права та наявні у них інтереси. Це значною мірою підвищує ризик недобросовісних дій з їхньої сторони і, як наслідок, зменшує рівень корпоративної стабільності АТ.

Зроблено висновок про потребу у з'ясуванні правової природи корпоративного конфлікту. Таку необхідність може бути задоволено вирішенням низки теоретико-методологічних взаємопов'язаних задач, а саме: установити об'єкт, суб'єктний склад і зміст корпоративного конфлікту; окреслити коло підстав його виникнення та припинення; віднайти найбільш оптимальні та ефективні способи не лише здійснення корпоративних прав та/або інтересів, але й їх охорони, визначення форм, які б реально сприяли відновленню порушених (невизнаних, оспорюваних) корпоративних прав та/або інтересів, а також виконанню обов'язків учасниками таких правовідносин; відмежувати корпоративний конфлікт від трудових спорів, що дасть можливість чітко визначити порядок його вирішення, а у разі переходу у корпоративний спір – підвідомчість розгляду таких спорів як однієї з форм вирішення корпоративного конфлікту; визначити закон, який має бути застосований до попередження та/або припинення конфліктної ситуації в АТ. Наявність взаємопов'язаних, але невирішених задач (їх системи) вказує на наукову проблему, що вимагає свого вирішення.

У підрозділі 1.2. «Методологія дослідження корпоративного конфлікту» висвітлено методологію проведення дисертаційного дослідження.

Для напрацювання і застосування поняття «корпоративний конфлікт» недостатньо встановлення його сутності. Важливо встановити емпіричні ознаки цього феномена, дати його змістовну характеристику, змоделювати «склад».

Методологічно правильно побудований аналіз об'єкта є ключем до встановлення природи решти елементів корпоративного конфлікту. Його особливістю є похідний характер від регулятивних корпоративних відносин з визначеними елементами. Саме корпоративні права, що складають зміст регулятивного корпоративного зв'язку, у процесі свого здійснення можуть бути порушені (створюється загроза їх порушення) та потребують своєї охорони, що й призводить до такого конфлікту.

Щодо аналізу суб'єктного складу корпоративного конфлікту з методологічної точки зору,

актуальною є позиція про «методологічний плюралізм». Для з'ясування питання про органи АТ та особи варто виходити саме з цього. Стверджується, що відмова від визнання суб'єктами членів органів АТ не дозволяє застосувати хоча б якось захисну функцію норм про представництво, коли представник виходить за межі своїх повноважень і наслідки настають для самого представника. Тобто, усіченими є всі можливості для акціонерів і АТ ефективно використовувати будь-які правові механізми.

Назва «корпоративний конфлікт» є результатом синтезу його системних ознак. Для встановлення понятійного апарату корпоративних відносин, що перебувають у стані конфлікту, шляхом синтезу їх складових доведено помилковість ототожнення поняття і змісту того явища, яке ним закріплюється.

Використовуючи постулат, за яким охоронні відносини можуть виникати виключно на основі регулятивних, зроблено висновок, що й об'єкт перших буде відмінним від об'єкта других (матиме власні особливості та ознаки). Наведене стосується й вчень про їх суб'єктний склад. Вказується на поступовий відхід від жорстких приписів законодавства щодо учасників корпоративних відносин – від тих осіб, якими визначалися виключно АТ та його акціонери. Суб'єктами корпоративних відносин є й посадові особи його органів.

Методологічно шкідливою є підміна понять, яка спостерігається в сфері досліджень корпоративного конфлікту. Зокрема, підстави його виникнення підміняються категоріями інтересу, мети, мотивів і причин. Їх порівняльний аналіз дозволив встановити, що лише підстави виникнення корпоративного конфлікту як юридичні факти, мають правове значення у контексті вивчення його цивілістичної природи.

Аналіз законодавства Німеччини, РФ, США та інших держав дозволив врахувати позитивний закордонний досвід організації правового регулювання корпоративних відносин і окреслити низку проблемних аспектів у встановленні правового становища суб'єктів корпоративного конфлікту. У дослідженнях фахівців цих країн взагалі відсутня проблематика кваліфікації понятійного апарату та природи «корпоративного конфлікту». Це зумовлено відсутністю жорсткої прив'язки до поділу права на галузі та існуючих структур, таких як правовідносини, суб'єктивне право тощо. Основний акцент робиться на вченнях про конфлікт інтересів (не проводячи відмінності від корпоративного конфлікту) та напрацювання механізмів, які б дозволили попереджати виникнення корпоративних конфліктів або були спрямовані на вирішення конфліктних ситуацій.

Існуючі підходи до розуміння корпоративного конфлікту як комплексу корпоративних правовідносин або триваючих розбіжностей чи спору не відповідають стану правозастосовчої діяльності й розвитку наукової думки. З використанням методу альтернатив запропоновано розуміння корпоративного конфлікту як юридичної перешкоди у здійсненні акціонерами своїх прав, що відображає не лише його правову складову, але й фактичні відносини, які передують

його виникненню.

Розділ 2. «Корпоративний конфлікт як правове явище» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Поняття та ознаки корпоративного конфлікту» визначено, що складність феномена права та первинна принципова різноспрямованість інтересів учасників корпоративних відносин не сприяють формуванню універсального поняття корпоративного конфлікту.

Звертається увага, що залежно від правової природи юридичні конфлікти можуть мати місце у публічно-правових відносинах (публічно-правові конфлікти) та приватноправових відносинах (приватноправові конфлікти). Останні запропоновано поділяти на цивільні, трудові, сімейні, корпоративні та ін.

Корпоративний конфлікт як юридичну перешкоду у здійсненні корпоративних прав слід вважати юридичним станом, в якому перебувають учасники різних корпоративних правовідносин, під час якого унеможливлюється чи ставиться під загрозу здійснення цих прав, або є об'єктивні причини вважати цей наслідок реальним породженням певних дій з боку різних осіб. Такий юридичний стан, по-перше, створює інші, відмінні від регулятивних корпоративних, правовідносини; по-друге, є тимчасовим, що припиняється при реалізації тих прав, яких набуває акціонер у цих інших правовідносинах.

Пропонується такий логічний зв'язок понять для виявлення сутності корпоративного конфлікту: «дії (правомірні або неправомірні), що створюють загрозу для здійснення прав акціонерів → юридичні перешкоди, що постають внаслідок цих дій → юридичний стан → правовідносини, покликані розв'язати корпоративний конфлікт (відгалуження від регулятивних корпоративних правовідносин)».

Порушення (невизнання, оспорювання) корпоративних прав або загроза їх належного здійснення впливає на виникнення певного виду охоронних корпоративних правовідносин. Практичне значення виокремлення охоронних корпоративних правовідносин полягає перш за все у тому, що така конструкція дозволяє зосередити увагу на наслідках корпоративних правопорушень, на тому, як забезпечується відновлення і захист порушених (оспорюваних, таких, що не визнаються) корпоративних прав та/або інтересів їх учасників та майнове покарання правопорушника.

Корпоративний конфлікт як правове явище характеризується таким чином. По-перше, він виникає з приводу як протиправних, так і правомірних дій з боку інших учасників корпоративних правовідносин або сторонніх осіб. По-друге, є юридичною перешкодою, що негативно відображається на корпоративних правах та/або інтересах осіб, унеможливлюючи їх здійснення або створюючи загрозу для цього у подальшому. По-третє, як такий він є певним станом корпоративних правовідносин, на які чинить вплив, породжуючи охоронні правовідносини. По-четверте, останні виникають як реакція з боку законодавця на подібні ситуації, що потребує

погодження волі сторін корпоративних правовідносин. По-п’яте, корпоративний конфлікт розв’язується за допомогою правових механізмів, передбачених у законі та/або у договорі між акціонерами. По-шосте, прагнення зазначеного шляху подолання корпоративного конфлікту існує з боку всіх його учасників. По-сьоме, у разі недосягнення цієї мети означеними способами корпоративний конфлікт переходить в наступну стадію – корпоративного спору.

У підрозділі 2.2. «Види корпоративних конфліктів» проведено аналіз існуючих видів корпоративних конфліктів.

Запропоноване авторське бачення критеріїв поділу та видів корпоративних конфліктів. Виходячи зі спрямованості протиправних дій пропонується поділ їх на ті, які виникають: 1) з порушеного (невизнаного, оспорюваного) корпоративного права; 2) з порушеного корпоративного інтересу; 3) на підставі створення загрози порушення корпоративного права та/або інтересу.

В окремих класифікаціях в основу вченими сприйнято більшою мірою економічні критерії, ніж юридичні. Звідси, основним критерієм класифікації корпоративних конфліктів має бути конфлікт розподілу, що виникає при розподілі недостатньої кількості благ. Тому, залежно від недостатності розподілу благ у АТ можуть виникати конфлікти з приводу виплати/невиплати дивідендів та викупу акцій.

Пропонується за змістом приписів, що створюють конфліктну ситуацію, корпоративні конфлікти класифікувати на матеріально-правові й процедурно-правові. Перші виникають з приводу фактичного змісту прав і обов’язків їх учасників; другі обумовлені нормативними протиріччями в порядку здійснення прав і обов’язків їх учасників.

Відповідно до критерію соціальної корисності корпоративні конфлікти в АТ поділяються на соціально шкідливі (грінмейл, корпоративні захоплення) та соціально корисні (добросовісний захист корпоративних прав та/або інтересів міноритарними акціонерами або АТ в особі членів його органів).

Залежно від структури корпоративні конфлікти бувають прості й складні (в їх основу покладено кількісний показник). Так, перші є одиничним правовим явищем, їх виникнення не породжує інших конфліктів між учасниками корпоративних правовідносин. Натомість, складні корпоративні конфлікти обумовлюють виникнення інших конфліктних ситуацій у корпоративних правовідносинах.

Розділ 3. «Структура корпоративного конфлікту» містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1. «Суб’єктивне корпоративне право як об’єкт корпоративного конфлікту» встановлено, що об’єктом корпоративного конфлікту є порушені (невизнані, оспорювані) або щодо яких створено загрозу порушення суб’єктивне право та/або інтерес учасників корпоративних правовідносин. Це ґрунтується на тому, що цінність у таких правовідносинах у рамках АТ становить не акція, а корпоративні права, посвідчені нею. Особа, вступаючи до них,

заінтересована у набутті саме таких прав, з метою участі в управлінні товариством та можливості належного їх здійснення. У результаті ж порушення (невизнання, оспорювання) чи створення загрози порушення корпоративних прав інтерес акціонера становлять не будь-які дії, поведінка, акції та інші об'єкти, а відновлення та безперешкодне здійснення таких прав, тобто прав, які складають зміст інших (регулятивних) корпоративних правовідносин.

Об'єктом корпоративного конфлікту може визнаватися й корпоративний інтерес як охоронюваний законом інтерес акціонера або АТ. На відміну від корпоративного права, яке порушується (створюється загроза його порушення), інтерес акціонера може бути порушеним, або створюються умови (підстави) для неможливості його досягнення. При цьому такі умови не варто завжди розглядати як підстави (юридичні факти) виникнення корпоративного конфлікту.

У підрозділі 3.2. «Суб'єктний склад корпоративного конфлікту» зазначено, що проблема визначення суб'єктного складу корпоративних відносин полягає у тому, що серед осіб, запропонованих законодавцем та правовою доктриною, є ті, які відповідають такому статусу, а є ті, які не можуть бути визнані ними у загальному цивілістичному розумінні.

Акціонер – обов'язковий учасник корпоративних відносин. Іншим суб'єктом є АТ, оскільки без нього не було б потреби в існуванні корпоративних відносин як таких, оскільки вони мають місце щодо участі в товаристві та управління ним.

Акцентована увага на проблематиці визнання/невизнання членів органів АТ учасниками корпоративних правовідносин та, відповідно, сторонами корпоративного конфлікту, які своїми діями (бездіяльністю) можуть порушувати (невизнавати, оспорювати) чи створювати загрозу порушення прав та/або інтересів акціонера.

Специфіка корпоративного управління полягає в тому, що фізичні особи, які складають органи АТ, у внутрішніх, корпоративних відносинах є самостійними суб'єктами, які проявляють власну волю, тоді як у зовнішніх відносинах між товариством та третіми особами вони розглядаються як його складові частини, що виражають назовні його волю і без довіреності діють від його імені. Запропоновано членів органів АТ визнавати суб'єктами корпоративного управління, оскільки фізична особа, яка виконує відповідні функції, має власні інтереси, проте діє від імені товариства і за його рахунок.

Простежується непослідовність законодавчого визначення статусу органів АТ. Незважаючи на те, що такі органи не вважаються самостійним суб'єктом цивільного права, в окремих випадках саме на них може бути покладено цивільно-правову відповідальність. Причиною такого феномена є можливість виникнення конфлікту інтересів осіб, які виконують обов'язки одноосібного виконавчого органу (є членами колегіального виконавчого органу) чи наглядової ради, та інтересів самого АТ або його окремих акціонерів.

В основу відносин, пов'язаних з діяльністю АТ, покладено інтерес. Звідси, суб'єкти

корпоративного управління мають власні інтереси: АТ – примноження майна, досягнення мети, задля якої воно створювалося; акціонери, кожен окремо, – одержання доходу (за рахунок дивідендів та/або збільшення ринкової вартості акцій); органи товариства (їх члени) – зберегти свій склад і рівень корпоративної самостійності при здійсненні своєї діяльності, невтручання акціонерів в їх роботу.

Запропоновано суб'єктами корпоративного конфлікту визнавати акціонерів, товариство, членів органів АТ, оскільки:

1) АТ є «зв'язуючою ланкою», «віссю», навколо якої поєднуються його акціонери та утворюються органи, що формують і виявляють його волю. АТ може бути визнане і порушником, і потерпілою особою у корпоративному конфлікті;

2) акціонери як власники акцій мають корпоративні права та інтереси. Формуючи волю АТ акціонери переслідують, як правило, власний інтерес, іноді порушуючи (невизнаючи, оспорюючи) або створюючи загрозу порушення корпоративних прав та/або інтересів інших акціонерів або загального корпоративного інтересу АТ, чим можуть викликати корпоративний конфлікт;

3) члени органів АТ, прикриваючись загальним корпоративним інтересом товариства, мають, крім того, і власні інтереси, досягнення яких може порушувати та/або створювати загрозу порушення (невизнання, оспорювання) корпоративних прав та/або інтересів акціонерів або загального корпоративного інтересу АТ.

У підрозділі 3.3. «Зміст охоронних правовідносин, що складаються при корпоративному конфлікті» робиться висновок, що для корпоративного конфлікту характерною є проста структура зв'язку права та обов'язку. Так, акціонеру, якому завдано шкоду, належить суб'єктивне право або на захист корпоративного права та/або інтересу; або вимагати від інших учасників корпоративних правовідносин утриматися від подальшого вчинення дій, що створюють загрозу порушення корпоративного права та/або інтересу; або вимагати від інших учасників корпоративних правовідносин припинити дію, що створює загрозу порушення корпоративного права та/або інтересу. У порушника є обов'язок або відновити порушене (невизнане, оспорюване) корпоративне право та/або інтерес; або утриматися від подальшого вчинення дій, що створюють загрозу порушення корпоративного права та/або інтересу; або припинити дії, що створюють загрозу порушення корпоративного права та/або інтересу.

У контексті вчення про корпоративний конфлікт право на захист є самостійним суб'єктивним правом, оскільки: 1) воно не може існувати поза правовідносинами, а охоронні правовідносини є самостійним правовим зв'язком; 2) підставою виникнення таких правовідносин є порушення (невизнання, оспорювання) корпоративного права, за умови, що останнє визнається самостійним об'єктом та підлягає захисту (у регулятивних правовідносинах цього об'єкта не було); 3) якщо право на захист вважати правомочністю, то у результаті порушення

корпоративного права може бути припинено правовий зв'язок акціонера і АТ з втратою акціонером можливості захисту порушеного права, що не відповідає дійсності; 4) самостійність суб'єктивного права на захист обумовлена можливістю його порушення (у результаті порушення права на захист виникає зовсім інший (новий) охоронний зв'язок, зміст якого створює право на захист правової вимоги та охоронний обов'язок).

Єдиний обов'язок у змісті корпоративного конфлікту не може складати зміст регулятивних корпоративних правовідносин, оскільки вони не спрямовані на забезпечення охорони суб'єктивних прав та/або інтересів їх учасників. Охоронний корпоративний обов'язок необхідно розуміти як єдине (ціле) правове явище, що кореспондує суб'єктивному праву на захист. Правомочностям, що складають зміст такого права, протистоїть необхідність вчинити певні дії або утриматися від них. Відповідні дії чи бездіяльність становлять зміст охоронного корпоративного обов'язку. Відтак, суб'єктивному праву на захист при корпоративному конфлікті кореспондує охоронний обов'язок правопорушника з відновлення або визнання порушеного корпоративного права та/або інтересу.

Розділ 4. «Підстави виникнення корпоративного конфлікту» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Загальні передумови виникнення корпоративного конфлікту» аналізуються різні юридичні факти, які залежно від вольової ознаки та відповідності нормам права поділяються на правомірні та неправомірні дії. Результатом їх вчинення може бути виникнення корпоративного конфлікту. Протиправною може бути також дія, що створює загрозу порушення права, а також зловживання правом. Підставою виникнення всіх видів охоронних правовідносин у цивільному праві є протиправна поведінка (порушення чи створення загрози порушення суб'єктивного права та/або охоронюваного законом інтересу). Інших об'єктивних (збитки та причинний зв'язок) або суб'єктивних (вина) умов для виникнення охоронних зобов'язань не вимагається.

Результатом здійснення юридично значущих дій може бути порушення (невизнання, оспорювання) чи створення загрози порушення прав та/або інтересів конкретного акціонера (їх групи) або АТ. Це і є підставою виникнення корпоративного конфлікту.

Оскільки корпоративний конфлікт виникає з корпоративних правопорушень, що не отримали реалізації в їх нормальній (регулятивній) стадії, такого роду аномальні правовідносини підлягають припиненню. Отже, до юридичних фактів, що спричиняють корпоративні конфлікти, запропоновано віднести порушення (невизнання, оспорювання) чи створення загрози порушення прав та/або інтересів учасників регулятивних корпоративних правовідносин.

Запропоновано для з'ясування підстав виникнення корпоративного конфлікту розмежовувати такі категорії, як інтерес, мета, мотив, причина та підстава, оскільки вони

тлумачаться як юридичні факти, що є основою виникнення конфліктних ситуацій в АТ. Вважаємо, що юридичними фактами, які породжують виникнення корпоративних конфліктів в АТ є виключно дії (бездіяльність) учасників корпоративних правовідносин, які отримали своє зовнішнє вираження.

Зловживання суб'єктивним правом одним учасником корпоративних правовідносин є загрозою порушення права іншого їх учасника. Отже, зловживання таким правом є юридичним фактом, з яким закон пов'язує можливість звернення учасника такого зв'язку, чиє право порушується або може бути порушене, до правопорушника або органу державної влади чи АТ з вимогою про відновлення порушеного права або усунення перешкод у його здійсненні.

У підрозділі 4.2. «Порушення корпоративного інтересу учасників корпоративних правовідносин» зазначено, що суб'єкти корпоративних відносин є носіями різних інтересів: загального (в особі АТ) і приватного (індивідуального, в особі кожного окремого акціонера чи члена органу товариства). Розбіжність в інтересах акціонерів та/або АТ ще не є конфліктом, але тільки-но носії різних інтересів ініціюють юридичні дії, спрямовані на їх досягнення, що є відмінним від цілей інших акціонерів, виникає корпоративний конфлікт.

Корпоративний конфлікт, підставою якого є порушення інтересів учасників корпоративних відносин, може виникнути у результаті недосягнення акціонером власного інтересу внаслідок здійснення корпоративного права та розподілу прибутку АТ або ліквідаційної квоти чи з отримання достовірної та повної інформації внаслідок недобросовісних дій АТ в особі членів його органів.

Виділено дві основні підстави виникнення корпоративного конфлікту – порушення інтересу учасника корпоративних правовідносин внаслідок зловживання правом акціонером або внаслідок дій, спрямованих на недобросовісне набуття корпоративного права (корпоративні злиття і поглинання).

У підрозділі 4.3. «Зловживання акціонером корпоративним правом» звертається увага, що залежно від завідомо недобросовісного наміру необхідно розрізняти такі його форми: зловживання корпоративним правом 1) з наміром завдання шкоди правам та інтересам АТ та інших акціонерів (шикана); 2) з наміром корпоративного шантажу; 3) з наміром незаконного поглинання та злиття; 4) з іншими завідомо недобросовісними намірами.

Залежно від права, яким зловживають акціонери, існують такі види зловживання правом: 1) пов'язані зі здійсненням процесу управління АТ; 2) на захист суб'єктивних корпоративних прав та інтересів акціонерів; 3) на отримання інформації; 4) вимагати від товариства викупу належних їм акцій; 5) на дивіденди.

Зловживання корпоративними правами одним чи групою акціонерів є підставою для порушення (створення загрози порушення) інтересів та/або відповідних прав одного чи кількох

акціонерів. Залежно від певних чинників, відповідні обставини можуть зумовити корпоративний конфлікт між особою, яка зловживає такими правами, і особою/ами, чиї інтереси та/або суб'єктивні права порушені або можуть бути порушені у результаті такого зловживання.

У підрозділі 4.4. «Дії, спрямовані на недобросовісне набуття корпоративного права (корпоративні злиття і поглинання)» основний акцент зроблено на тому, що в Україні є очевидною невідповідність між законодавчо оформленими у ЦК України видами реорганізації та економічними процесами, закріпленими в категоріях «злиття» та «поглинання». Через зовнішні дії, спрямовані на недобросовісне набуття корпоративних прав шляхом застосування таких способів, як злиття і поглинання, що викликають негативну реакцію з боку учасників корпоративних правовідносин, чиї інтереси та права порушуються, й зумовлюється виникнення корпоративного конфлікту.

Залежно від правомірності дій і прийомів, застосованих фізичними та юридичними особами під час злиття та поглинання, способи поглинання можна поділити на дружні, недружні і протиправні.

Правовідносини, що існують у процесі дружнього злиття і поглинання, не можуть визнаватися підставами виникнення корпоративного конфлікту, оскільки ґрунтуються на взаємному волевиявленні сторін. У свою чергу, дії, пов'язані з недружнім злиттям та поглинанням, можуть викликати протилежну поведінку сторін, що буде підставою виникнення корпоративного конфлікту внаслідок порушення (створення загрози порушення) інтересів та/або суб'єктивних прав акціонера.

У підрозділі 4.5. «Порушення суб'єктивних корпоративних прав акціонера» досліджено підстави порушення корпоративних прав, що впливають на виникнення корпоративного конфлікту.

Суб'єктивне корпоративне право надає акціонерам реальні можливості впливати на діяльність АТ, однак іноді обсяг таких прав внаслідок різних обставин не сприяє акціонерам у досягненні поставленої мети. Як наслідок, деякі суб'єкти вдаються до дій, що порушують (створюють загрозу порушення) права інших осіб, які є учасниками корпоративних правовідносин. Це зумовлено декількома факторами: недосконалістю норм законодавства; недобросовісністю суб'єктів таких правовідносин; бажанням отримати певні економічні переваги; необізнаністю з повноваженнями, які надаються корпоративним правом, та іншими підставами.

Встановлено значну кількість підстав порушення корпоративних прав, але всіх підстав, які спричиняють їх порушення, перелічити неможливо. Зроблено акцент на основних: неповідомлення або неналежне повідомлення про проведення загальних зборів; ненадання інформації або відмова у її наданні на вимогу акціонера; ухвалення рішення про додаткову емісію акцій, що робить ще більш незначною кількість голосів певної групи акціонерів; невиплата

дивідендів та ін.

Особливе місце у системі юридичних дій, пов'язаних з порушенням корпоративних прав акціонерів, займає процедура їх «витіснення». Аналіз законодавства різних країн та рішень судових інстанцій дозволив зробити висновок про позитивність застосування правила про витіснення міноритарних акціонерів, оскільки цей механізм передбачає захист їх прав та зменшує ймовірність виникнення конфліктних ситуацій в АТ.

Розділ 5. «Припинення (вирішення) корпоративного конфлікту» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 5.1. «Підстави припинення корпоративного конфлікту. Загальні аспекти судового порядку вирішення корпоративного конфлікту» зазначено, що виконання обов'язку є способом припинення охоронного правовідношення, що найчастіше зустрічається, та не достатньо досліджене у цивільному праві.

Установлено, що правоприпиняючими юридичними фактами в охоронних правовідносинах, що виникають при корпоративному конфлікті, є: відновлення права акціонера; відновлення корпоративного інтересу до стану, що існував до його порушення; усунення загрози порушення корпоративного права та/або інтересу (квазіделікти).

Аналіз змісту найбільш визнаної класифікації правоприпиняючих юридичних фактів, в основу якої покладено вольовий критерій, дозволив провести поділ підстав припинення корпоративних конфліктів на дві групи: 1) ті, що припиняють їх за волею учасників; 2) ті, що припиняють їх без волі учасників або, як мінімум, одного з них. При цьому припинення корпоративного конфлікту може здійснюватися в юрисдикційній чи неюрисдикційній формах та різними способами, такими як судовий захист та позасудове вирішення конфліктної ситуації.

У підрозділі 5.2. «Судовий захист порушеного суб'єктивного корпоративного права та корпоративного інтересу» зазначається, що найбільш ефективним засобом вирішення корпоративних конфліктів залишається судова процедура їх розгляду. Перевагами судового порядку вирішення корпоративного конфлікту є: розгляд конфлікту здійснює незалежний орган, який за своїм призначенням і становищем має бути незацікавлений у результаті справи; чітко розроблена процедура встановлення і перевірки фактичних обставин та прийняття рішень; нормативна основа діяльності суду, який керується законом і власним переконанням; обов'язковість прийнятих рішень для виконання як сторонами конфлікту, так й іншими особами.

Необхідним є надання акціонерам можливості подання непрямих позовів в інтересах товариства, в яких вони є заінтересованою стороною. Особливість процедури їх подання полягає у встановленні обов'язковості попереднього звернення акціонера до виконавчого органу з описом претензій і вимогами про подання позову з боку АТ. Це пояснюється тим, що органи АТ, а не акціонери мають виступати від його імені у суді. Попереднє звернення до посадових осіб

товариства має заощадити на судовій процедурі, якщо органи АТ належним чином зреагують на заяву акціонера. Непрямий позов дозволить захистити інтереси всіх акціонерів, забезпечуючи їм можливість спонукання членів органів АТ до певного варіанта поведінки та стягувати присуджене на користь товариства, тобто одночасно на користь всіх його акціонерів.

Захист суб'єктивних прав та/або інтересів учасників корпоративних правовідносин у рамках позовного провадження має істотні особливості. Позовні способи захисту корпоративних прав та/або інтересів за критерієм матеріально-правового результату впливу на спірні правовідносини поділяються:

1) на виконавчі (результат – виконання обов'язку у примусовому порядку): вимога про виплату оголошених дивідендів, вимога про обов'язковий викуп акцій АТ, вимога про надання інформації;

2) установчі (результат – визнання наявності або відсутності прав): вимога про визнання правочину недійсним – значного правочину з активами АТ, та правочину АТ, у вчиненні якого є заінтересованість;

3) перетворювальні (результат – припинення або зміна правовідношення, що виникло з факту порушення або оспорювання права): вимога про визнання недійсними рішень органів АТ; вимога про переведення прав і обов'язків покупця акцій на акціонера, чиє переважне право купівлі акцій було порушене.

У підрозділі 5.3. «Позасудовий захист порушених суб'єктивних корпоративних прав та корпоративних інтересів» зазначено, що у сфері приватного права більш прийнятною має стати можливість звернення до різних альтернативних форм досудового вирішення корпоративних конфліктів.

У рамках позасудової форми захисту суб'єктивних прав та/або інтересів учасників акціонерних правовідносин за суб'єктом, який застосовує способи захисту, і характером процедури урегулювання конфлікту варто виділяти порядок захисту прав самостійними діями управомоченої особи і погоджувальний порядок захисту. До порядку захисту права самостійними діями управомоченої особи віднесено самозахист і заходи оперативного впливу.

З метою об'єктивного вирішення корпоративного конфлікту в його врегулюванні не повинна брати участь особа, чиї інтереси він зачіпає. У зв'язку з цим звертається увага на участь органів АТ у застосуванні процедур примирення як способів його вирішення. Для врегулювання корпоративного конфлікту пропонується більш широко використовувати кандидатуру корпоративного секретаря, основним завданням якого буде пошук такого рішення, яке, будучи законним і обґрунтованим, відповідало б інтересам АТ.

Найперспективнішим напрямом врегулювання корпоративного конфлікту є застосування процедури медіації, основу якої становить положення про те, що такий конфлікт, виконуючи

негативні й позитивні функції, залишається нормальним явищем корпоративних відносин. Процедура медіації застосовується в тих випадках, коли сторони не можуть самостійно впоратися з таким конфліктом і потрібна зовнішня допомога в особі посередника, який організовує процес взаємодії.

Встановлено коло переваг та недоліків такої форми вирішення корпоративного конфлікту, як медіація. По-перше, застосування медіації завжди є добровільним рішенням сторін. По-друге, це найшвидший спосіб його вирішення, тому що не передбачається оскарження досягнутої домовленості. По-третє, це взаємовигідне вирішення такого конфлікту, що дозволяє зберегти на майбутнє партнерські відносини його учасників. По-четверте, перевагою медіації є конфіденційність проведених процедур примирення. Основним недоліком процедури медіації є неможливість примусового виконання медіаційного договору.

За результатами успішно проведеної медіації сторони можуть укласти медіаційний договір. Зроблено висновок, що через нього приватна медіація та її результати є пов'язаними з правом, адже саме за допомогою договору усувається правова невизначеність як перешкода для здійснення прав акціонера. Вважаємо, що медіаційний договір, укладений учасниками корпоративного конфлікту, є цивільним правочином, до якого мають застосовуватися норми законодавства про правочини, зобов'язання, загальні положення про договір.

Розділ 6. «Способи попередження корпоративних конфліктів» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 6.1. «Удосконалення корпоративного управління» встановлено, що з метою попередження порушення корпоративних прав акціонерів основними напрямами розвитку корпоративного управління в АТ має бути: 1) обов'язковість розробки та використання принципів корпоративного управління в кожному АТ; 2) забезпечення незалежності членів наглядової ради під час прийняття ними рішень; 3) забезпечення незалежності членів виконавчого органу (у т. ч. одноосібного) під час виконання покладених на них обов'язків; 4) прозора дивідендна політика; 5) прозора процедура схвалення, отримання згоди, узгодження укладення значних правочинів та правочинів, щодо вчинення яких є заінтересованість, та які ускладнені конфліктом інтересів; 6) придбання членами виконавчого органу акцій АТ; 7) обмеження кількості голосів, що можуть належати одному акціонеру, незалежно від кількості належних йому акцій під час вирішення окремих питань.

Ефективне управління потребує наявності у корпоративній структурі АТ дієвої незалежної наглядової ради та кваліфікованого виконавчого органу, раціонального і чіткого розподілу повноважень між ними, а також належної системи підзвітності та контролю. Пропонується внести зміни до п. 3.1.13 Принципів корпоративного управління такого змісту: «З метою об'єктивної оцінки корпоративного конфлікту і його ефективного врегулювання до складу комітету

рекомендується включати всіх незалежних членів – членів наглядової ради товариства, а також залучати медіатора, який діє відповідно до законодавства України. Професіональним або незалежним медіатором не може виступати акціонер товариства, член наглядової ради або інша посадова особа товариства».

Аналіз законодавства США дає можливість стверджувати, що наслідком проведення попереджувальних дій щодо протидії поглинанню є підвищення ефективності корпоративного управління в АТ. Такими системами протидії є: «золоті парашути» – умова договору з членом органу товариства, що гарантує йому виплату значної грошової суми у випадку його дострокового звільнення у зв'язку зі зміною складу акціонерів; «удар у відповідь» – має певні позитивні моменти, пов'язані з попередженням корпоративних конфліктів як в товаристві-цілі, так і в товаристві-поглиначеві. Зокрема, члени органів товариства-цілі та його акціонери, які не бажають щоб їх АТ було поглинуте, мають вирішити всі внутрішні суперечності з метою недопущення скуповування акцій їхнього АТ товариством-поглиначем; «отруйні пігулки» – це право акціонерів придбавати на пільгових умовах додаткові акції або конвертувати належні їм цінні папери у додаткові акції за умови настання певної події, що пов'язується з поглинанням товариства.

Стверджується, що система регулювання поглинань у США має унікальний складний та дуже специфічний характер. Кожна з її складових не є самодостатньою і чітко зафіксованою, залишаючи значне поле для розробки та вдосконалення технік захисту і поглинання.

У підрозділі 6.2. «Викуп та обмін акцій» розглянуто три основні способи: викуп мажоритарним акціонером акцій міноритарних акціонерів; викуп АТ акцій власної емісії; обмін акцій міноритарних акціонерів на акції материнського товариства.

Зроблено висновок, що позбавлення прав власності на акції без волевиявлення міноритарних акціонерів за умови справедливої компенсації, не суперечить ст. 41 Конституції України та має бути крайнім заходом, коли вичерпані інші способи для усунення конфлікту інтересів та попередження корпоративного конфлікту. Вказаний механізм викупу дозволяє досягнути рівноваги у правовому захисті інтересів всіх акціонерів і попередити можливість виникнення корпоративних конфліктів через стабілізацію функціонування АТ.

Викуп АТ акцій власної емісії (другий спосіб) є одним із способів захисту прав міноритарних акціонерів, що дозволяє їм висловити незгоду з процесом корпоративного управління в АТ. До основних його переваг відносять: один із способів проти поглинання; інструмент збереження контролю у невеликих АТ; забезпечує залучення працівників АТ до участі в його капіталі, не здійснюючи при цьому нового випуску акцій, тощо. Не врегульоване належним чином придбання АТ власних акцій може створювати підґрунтя для численних порушень: внутрішня несправедливість (може мати місце дискримінація серед акціонерів, коли окремі його учасники користуються можливістю продати акції за вищою ціною, або коли АТ викуповує акції за значно

нижчою від ринкової ціною); ринкові маніпуляції ціною; інсайдерська торгівля; неправомірні спроби закріпити чи забезпечити корпоративний контроль; зростання ризику неплатоспроможності АТ (коли активи товариства представлені його акціями, внаслідок значного зниження їх курсу).

Залежно від сукупності юридичних фактів, що породжують виникнення таких правовідносин, викуп акцій поділяють на добровільний, обов'язковий та примусовий. Аналізуються особливості вказаних видів.

Під час розгляду обміну акцій міноритарних акціонерів на акції материнського товариства як способу попередження корпоративного конфлікту звертається увага, що тлумачення поняття залежності суб'єктів вчиняється за допомогою таких характеристик, як вплив, контроль, субординація і їх підпорядкування один одному. Взаємний вплив має місце під час перехресного володіння акціями у ситуації, коли дочірнє товариство є акціонером материнського. При цьому впливу зазнає кожна зі сторін (принцип координації інтересів осіб, які беруть участь в юридичних зв'язках залежності).

Одним із способів урегулювання конфлікту інтересів у випадку, коли акціонер у результаті проведення реорганізації стає власником меншої кількості акцій або власником акцій меншої номінальної вартості чи власником акцій товариства з фінансовими показниками, що істотно відрізняються від фінансових показників товариства, яке реорганізується, є придбання кожним із міноритарних акціонерів дочірнього товариства акцій холдингової компанії. У той же час остання стає власником 100% акцій дочірнього товариства. Тим самим можливість виникнення корпоративного конфлікту зводиться до мінімуму, оскільки всі акціонери розмістили капітал у спільній діяльності, що закріплюється за цілою групою юридичних осіб. Проте баланс інтересів за таких обставин досягається за умови, що в холдинговій компанії відсутній мажоритарний акціонер, здатний впливати на всі рішення, які приймаються органами АТ, оскільки такий контроль за прийняттям рішень можна визнавати вирішальним, що може призвести до виникнення корпоративного конфлікту.

У підрозділі 6.3. «*Застосування доктрини «проникнення за корпоративну вуаль*» мова йде про випадки відмови від застосування «принципу відділення» майна АТ від майна його акціонерів.

Під «проникненням за корпоративну вуаль» розуміється покладення на акціонера відповідальності за боргами товариства, незалежно від принципів майнової самостійності та відокремленості АТ у випадку, якщо буде доведено, що такий акціонер істотно вплинув на хід прийняття рішень, які викликали неплатоспроможність товариства.

Вітчизняному законодавству відомі два інститути, близькі до доктрини «проникаючої відповідальності»: передбачена ч. 6 ст. 126 ГК України відповідальність холдингової компанії за дії (бездіяльність), що призвели до банкрутства корпоративного підприємства; і встановлена ч. 4

ст. 96 ЦК України та ст. 32, ч. 6 ст. 44 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» відповідальність засновників (учасників) юридичної особи – боржника перед його кредиторами. Проте з точки зору європейської класифікації мова йде про так звану «несправжню проникаючу відповідальність». Отже, класичних випадків покладення майнової відповідальності за боргами АТ на його акціонера/ів за доктриною «проникнення за корпоративну вуаль» (окрім процедури банкрутства) законодавство України ще не знає.

Застосування досліджуваної доктрини демонструє той факт, що правове становище АТ визначається шляхом двох взаємопов'язаних критеріїв: традиційної уяви про юридичну самостійність та майнову відокремленість АТ та його акціонерів, доповнених можливістю покладення відповідальності на акціонера за умови застосування доктрини контролю. При цьому використання критерію контролю адресується виключно для визначення об'єму прав та обов'язків і за жодних обставин не поширюється на питання заснування та ліквідації АТ. Звідси, використання доктрини «проникнення за корпоративну вуаль» наглядно підтверджує той факт, що критерій контролю є ефективним способом покладення відповідальності на осіб, які контролюють процес корпоративного управління в АТ.

Проте використання досліджуваної доктрини наражається на небезпеку для самої основоположної конструкції юридичної особи. Тому така відповідальність допускається лише як захист від зловживань «корпоративною маскою», оскільки є різновидом наслідків зловживання правом. У підсумку доктрина «проникнення за корпоративну вуаль» є виправданою у випадках, коли АТ не має достатнього обігового капіталу, формальності ним не дотримуються, дивіденди не виплачуються, кошти витрачаються мажоритарним акціонером, члени його органів не виконують свої функції, в результаті чого можуть бути порушені права акціонерів.

У підрозділі 6.4. «Укладення акціонерного договору» вказується, що акціонерному договору властива охоронна функція, оскільки у акціонерів, які його уклали, з'являється можливість за рахунок своїх узгоджених дій захистити АТ від недружнього поглинання конкурентами або від зловживань з боку членів його органів, недопустити розмивання акціонерного капіталу або появи серед акціонерів небажаних осіб (наприклад, конкурентів).

Акціонерний договір укладається між акціонерами і спрямований на визначення порядку дій, прав та обов'язків сторін, безпосередньо пов'язаних з управлінням АТ (загальні збори акціонерів, порядок голосування, обрання виконавчого органу), розподілом прибутку, реалізацією основних прав і обов'язків акціонерів, вирішенням «тупикових» ситуацій, коли кількість голосів у акціонерів, які мають різні точки зору на вирішення того чи іншого питання, є однаковою.

Відносини між акціонерами, урегульовані акціонерним договором, не є аналогом корпоративних відносин в АТ. Про його існування може бути не відомо АТ та іншим його акціонерам. Тому не може йтися про його «загальнообов'язковість» для всіх акціонерів

товариства. Дія такого договору не поширюється на сферу функціонування й діяльності АТ.

З метою недопущення виникнення корпоративного конфлікту основну увагу в акціонерному договорі необхідно приділяти порядку формування та діяльності наглядової ради і виконавчого органу, порядку голосування за найбільш істотними для АТ питаннями, реалізації суб'єктивних корпоративних прав і виконання обов'язків кожним із акціонерів, що його уклали.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у формуванні науково обґрунтованої концепції цивільно-правової природи корпоративних конфліктів в АТ.

1. Усталені теорії правовідносин потребують перегляду з оновленням фундаментальних цивілістичних категорій та виходу за межі їх галузевого поділу. Об'єктивне право має передбачати такі механізми, які на кожному з етапів реалізації корпоративних прав були б здатні адекватно реагувати на різні ситуативні позиції кожного учасника корпоративних відносин як окремо, так і разом. Напрацювання цих правових механізмів має спиратися на теорію інтересів, оскільки численність складу акціонерів з різними можливостями, що їм надає кількість наявних у них акцій, генерує конфлікт інтересів.

2. Наявність у конфлікті хоча б одного елемента правового характеру вказує на те, що він стає пов'язаним з правом і, як результат, викликає настання юридичних наслідків. Правовий аспект має місце у тих випадках, коли конфлікти виникають між сторонами, що на момент початку протиборства вже перебувають у правовідносинах між собою. Це безпосередньо стосується корпоративних конфліктів, які є похідними від регулятивних корпоративних правовідносин. У такому разі всі структурні елементи корпоративного конфлікту (суб'єкти, об'єкт, зміст) пов'язані з правом, а він сам спричиняє ті чи інші юридичні наслідки, починається та завершується за допомогою юридичних засобів, процедур і механізмів.

3. Корпоративний конфлікт являє собою перешкоду у здійсненні корпоративних прав або загрозу цього і є явищем негативним, протилежним тим правовим механізмам та принципам, які закладені в основу правового регулювання корпоративних відносин. Як такий він негативно впливає на права їх учасників, чим стикується з правопорушенням; існує у певний проміжок часу, чим стикується з поняттям юридичного стану; є аномалією як перешкода, протилежна нормі права (антинорма або псевдонорма); пов'язаний з антистимулами як контрпозиціями нормального праворегулювання та правозастосування.

4. Характерними рисами корпоративного конфлікту є:

– виникнення не за домовленістю сторін, а проти волі суб'єктів правового зв'язку;

– існування його пов'язане зі здійсненням права на захист регулятивних суб'єктивних

корпоративних прав та/або корпоративних інтересів учасниками корпоративних правовідносин;

– можливість наділятися якістю примусовості, можливістю примусової реалізації, якщо право (правове становище) не відновлено у добровільному порядку;

– наявність трьох загальновизнаних елементів (суб'єкти, об'єкт і зміст);

– виникнення, зумовлене порушенням (невизнанням, оспорюванням) або створенням загрози порушення суб'єктивних корпоративних прав та/або корпоративних інтересів їх учасників.

5. Запропоновано власну класифікацію корпоративних конфліктів, а саме:

– залежно від спрямованості протиправних дій: а) ті, які виникають, виходячи з порушеного суб'єктивного корпоративного права; б) ті, які виникають із порушеного корпоративного інтересу;

– залежно від недостатності розподілу благ у АТ: а) з приводу виплати/невиплати дивідендів; б) викупу акцій;

– за змістом приписів, що утворюють конфліктну ситуацію: а) матеріально-правові; б) процедурно-правові;

– за соціальною корисністю: а) соціально шкідливі; б) соціально корисні;

– за правовими наслідками або структурою: а) прості; б) складні.

6. Об'єктом охоронних корпоративних правовідносин є порушене (невизнане, оспорюване) корпоративне право та/або порушений корпоративний інтерес, оскільки благом (цінністю) у регулятивних корпоративних правовідносинах в АТ є корпоративні права, яких особа, вступаючи до таких правовідносин, заінтересована набути. Внаслідок порушення (невизнання, оспорювання) чи створення загрози порушення цих прав інтерес акціонера становить відновлення та безперешкодне здійснення належного йому регулятивного корпоративного права.

7. Не може бути жодних суперечностей між волею та інтересами АТ та її органів, оскільки останні не мають ні самостійної волі, ні самостійних інтересів. Можливою є суперечність між волею та інтересами АТ і фізичної особи, яка виконує функції її органу або входить до їх складу. При виникненні таких суперечностей ця фізична особа має вважатися самостійним суб'єктом права стосовно АТ поза будь-якими функціями, які вона виконує, оскільки є обраною до складу його органу. У цьому випадку саме дії фізичної особи набувають самостійного значення і вона протиставляється АТ, а не його орган стає самостійним суб'єктом щодо юридичної особи.

8. Обов'язками у сфері охоронних корпоративних правовідносин є: 1) припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення регулятивного корпоративного права та/або корпоративного інтересу; 2) відновлення порушеного права учасника регулятивних корпоративних правовідносин; 3) утримання від подальшого вчинення дій, що створюють загрозу порушення регулятивного корпоративного права та/або корпоративного інтересу.

9. Підставами виникнення корпоративного конфлікту внаслідок порушення корпоративного інтересу акціонерів є недосягнення акціонером власного інтересу у результаті здійснення ним

корпоративних прав; від отримання дивідендів або ліквідаційної квоти; від отримання інформації внаслідок недобросовісних дій органів АТ.

10. Юридичними фактами, що викликають до життя охоронні правовідносини, є порушення (невизнання, оспорювання) чи створення загрози порушення суб'єктивних корпоративних прав та/або корпоративних інтересів учасників регулятивних корпоративних правовідносин. Враховуючи те, що корпоративний конфлікт виникає з порушень корпоративних прав (або загрози цього), що не отримали реалізації в їх нормальній (регулятивній) стадії, такого роду перешкоди підлягають усуненню.

Особливість охоронного корпоративного зв'язку полягає у тому, що підставою його виникнення є неправомірна дія, а підставою припинення – правомірна юридична дія. Відповідні факти впливають на стадії охоронних правовідносин, якими можуть бути і здійснення особою, права якої порушені (наприклад, міноритарним акціонером) певних прав, передбачених законом для таких випадків; здійснення дій порушником (наприклад, АТ) задля припинення порушення прав іншої сторони або їх відновлення; застосування інших засобів захисту (наприклад, визнання рішень загальних зборів або інших органів АТ недійсними); притягнення порушників до відповідальності тощо.

11. Застосування міри примусу до правопорушника не означає, що охоронні правовідносини припинилися. Для цього необхідно здійснити дії з відновлення порушеного регулятивного корпоративного права; відновлення корпоративного інтересу до стану, що існував до його порушення; усунення загрози порушення суб'єктивного корпоративного права та/або корпоративного інтересу, тобто виконання рішення суду. Таким чином, застосування заходу примусу є передумовою виконання охоронного корпоративного обов'язку. У такому разі єдиним способом досягнення повного захисту суб'єктивних корпоративних прав та/або відновлення корпоративних інтересів до стану, що існував до їх порушення, є добровільне здійснення відповідних дій учасником корпоративного правовідношення, який їх порушив.

12. Вирішення питання про відповідальність членів виконавчого органу як одного з елементів системи вирішення корпоративних конфліктів нерозривно пов'язане з необхідністю ефективного судового контролю за їх діяльністю. Тому непрямі позови можуть успішно застосовуватися міноритарними акціонерами для притягнення до відповідальності членів виконавчого органу і наглядової ради, які не виконують або неналежним чином виконують встановлені обов'язки.

13. Для розуміння сутності відмови у захисті суб'єктивного корпоративного права як юридичного наслідку зловживання ним є врахування таких аспектів. По-перше, суд на підставі встановлених у процесі розгляду справи обставин «зобов'язаний» відмовити у захисті суб'єктивного корпоративного права акціонера, якщо останній зловживає ним. Це дозволить

установити межі суддівського розсуду під час застосування категорії «зловживання правом». По-друге, управомоченою особою у розумінні ч. 3 ст. 16 ЦК України, якій суд відмовляє у захисті її права повністю або частково, може бути як позивач, так і відповідач. По-третє, суд повинен застосовувати такий юридичний наслідок зловживання суб'єктивним корпоративним правом, як відмова у захисті права, під яким слід розуміти особливу санкцію корпоративного законодавства, яка полягає у відмові у застосуванні конкретного способу захисту такого права.

14. Медіація визнається способом врегулювання корпоративного конфлікту за сприяння медіатора на основі добровільної згоди сторін з метою досягнення ними взаємоприйнятного рішення. Правове значення медіації полягає у вирішенні корпоративного конфлікту та укладення за нею медіаційного договору, який є цивільно-правовим правочином, що укладається за результатами процедури медіації без передачі спору на розгляд суду.

15. Корпоративний компроміс – це опосередкований правовими формами засіб врегулювання конфлікту, який ґрунтується на взаємних поступках учасників охоронних корпоративних правовідносин, метою застосування якого є стан домовленості між останніми для забезпечення належного функціонування АТ.

16. Введення до складу членів наглядової ради АТ незалежних осіб є єдиним способом попередження виникнення корпоративного конфлікту.

17. З метою попередження виникнення конфліктних ситуацій, пов'язаних із розподілом прибутку в АТ, в Законі України «Про акціонерні товариства» варто закріпити норму, за якою у разі наявності в товаристві чистого прибутку загальними зборами АТ має бути прийняте рішення про обов'язковий розподіл між акціонерами – власниками простих акцій його 30%. Питання щодо розподілу решти прибутку має вирішуватися загальними зборами акціонерів.

18. У більшості випадків дії, пов'язані з недружнім поглинанням, можуть бути здійснені не інакше, як за допомогою членів органів АТ (наприклад, для укладення значного правочину з метою виведення активів товариства необхідними є не лише дії членів виконавчого органу, але й в окремих випадках – рішення наглядової ради). Отже, варто говорити про добросовісність їх дій під час прийняття рішень, що можуть стати підставою для виникнення конфліктної ситуації в АТ.

19. Доктрина «проникнення за корпоративну вуаль» як спосіб попередження виникнення корпоративних конфліктів в АТ є виправданою у випадках, коли товариство не має достатнього обігового капіталу; ним не дотримуються формальні вимоги до його діяльності, в тому числі корпоративного управління; дивіденди не виплачуються; кошти витрачаються мажоритарним акціонером; члени органів товариства не виконують свої функції, в результаті чого порушуються або можуть бути порушені права акціонерів.

20. Слід надати можливість АТ і його міноритарним акціонерам звертатися з позовними вимогами до мажоритарного акціонера у випадку, якщо рішення загальних зборів акціонерів

спричинило заподіяння збитків для товариства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Жорнокуй Ю. М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект : монографія / Ю. М. Жорнокуй. – Харків : Право, 2015. – 532 с.

2. Жорнокуй Ю. М. Цивилистическая основа реализации субъективного корпоративного права : монография / Ю.М. Жорнокуй. – Харьков : Золота миля, 2012. – 186 с.

Статті у наукових, фахових виданнях України:

1. Жорнокуй Ю. М. Правове забезпечення мінімізації конфліктів інтересів у правовідносинах за участі компанії з управління активами інститутів спільного інвестування / Ю. М. Жорнокуй // Право і безпека. – 2006. – Т. 5, № 3. – С. 110–113.

2. Жорнокуй Ю. М. Правова природа та сутність корпоративної відповідальності: теорія та шляхи визначення / Ю. М. Жорнокуй // Вісник господарського судочинства. – 2007. – № 4. – С. 80–85.

3. Жорнокуй Ю. М. «Конфлікт інтересів» та «корпоративний конфлікт»: спільні та відмінні ознаки / Ю. М. Жорнокуй // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 11. – С. 43–47.

4. Жорнокуй Ю. М. Поняття та правова природа категорії «корпоративний конфлікт» у структурі приватноправових відносин / Ю. М. Жорнокуй // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 6. – С. 13–16.

5. Жорнокуй Ю. М. Корпоративна природа відносин між акціонером і акціонерним товариством / Ю. М. Жорнокуй // Право України. – 2008. – № 11. – С. 49–56.

6. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання визначення поняття «корпорація» та її ознак / Ю. М. Жорнокуй // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 8. – С. 28–32.

7. Жорнокуй Ю. М. Шляхи вирішення конфліктних ситуацій (корпоративних конфліктів) в акціонерних товариствах / Ю. М. Жорнокуй // Право України. – 2009. – № 10. – С. 190–198.

8. Жорнокуй Ю. М. Закон України «Про акціонерні товариства»: позитивні та проблемні аспекти / Ю. М. Жорнокуй // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1. – С. 236–243.

9. Жорнокуй Ю. М. Місце моралі та права у контексті вирішення корпоративних конфліктів / Ю. М. Жорнокуй // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 244–251.

10. Жорнокуй Ю. М. Відповідальність учасників акціонерних правовідносин: механізм

закріплення і правові проблеми застосування деяких положень чинного законодавства / Ю. М. Жорнокуй // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 5. – С. 110–117.

11. Жорнокуй Ю. М. Злоупотребление неимущественными корпоративными правами при проведении общего собрания акционеров / Ю. М. Жорнокуй // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. № 929 : Серія «Право». – 2010. – С. 320–325.

12. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання визначення об'єкта корпоративного конфлікту як правового відношення / Ю. М. Жорнокуй // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 10. – С. 22–25.

13. Жорнокуй Ю. М. Суб'єктивне корпоративне право: універсальна єдність чи множинність прав / Ю. М. Жорнокуй // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / редкол.: В. Я. Тацій та ін. – Харків : Право, 2011. – № 3. – С. 106–116.

14. Жорнокуй Ю. М. Суб'єктивне корпоративне право і законний інтерес: актуальні аспекти корпоративного правореалізаційного застосування / Ю. М. Жорнокуй // Право і безпека. – 2011. – № 4. – С. 189–195.

15. Жорнокуй Ю. М. Корпоративний обов'язок акціонера / Ю. М. Жорнокуй // Юридичний вісник. – 2012. – № 2. – С. 70–75.

16. Жорнокуй Ю. М. Акціонерний договір як спосіб попередження корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах / Ю. М. Жорнокуй // Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. – 2012. – Т. 17, Вип. 7. – С. 78–84.

17. Жорнокуй Ю. М. Зловживання корпоративним правом акціонерами як причина виникнення корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. № 1034 : Серія «Право». – 2012. – Вип. 13. – С. 87–91.

18. Жорнокуй Ю. М. Конфлікт інтересів та корпоративний конфлікт в акціонерних товариствах: до питання тлумачення понять / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. ст. / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2012. – Вип. 30. – С. 101–111.

19. Жорнокуй Ю. М. Корпоративні злиття та поглинання як причина виникнення корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Право та інновації. – 2013. – № 4. – С. 63–71.

20. Жорнокуй Ю. М. Проблемні аспекти встановлення правового режиму інформації, розміщеної на веб-сторінці акціонерного товариства / Ю. М. Жорнокуй // Право та інновації. – 2014. – № 3. – С. 55–62.

21. Жорнокуй Ю. М. Удосконалення корпоративного управління як спосіб попередження корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах / Ю. М. Жорнокуй // Право та інновації. – 2015. – № 1. – С. 62–68.

22. Жорнокуй Ю. М. Окремі питання визнання членів органів акціонерного товариства

учасниками корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – № 9. – С. 8–12.

23. Жорнокуй Ю. М. «Суб'єктивне корпоративне право» vs. «секундарне право»: et pro con / Ю. М. Жорнокуй // Право та інновації. – 2015. – № 4. – С. 31–36.

Статті у наукових виданнях інших держав:

1. Жорнокуй Ю. М. Конфликт интересов акционеров как причина возникновения корпоративных конфликтов в акционерных обществах / Ю. М. Жорнокуй // Правовая реформа в Казахстане. – Алматы, 2012. – № 4. – С. 78–83.

2. Жорнокуй Ю. М. Внешние действия, направленные на недобросовестное приобретение корпоративного права (корпоративные слияния и поглощения) как причина возникновения корпоративного конфликта / Ю. М. Жорнокуй // Studii juridice Universitare. – Кишинев, 2012. – № 1/2. – С. 137–150.

3. Жорнокуй Ю. М. Нарушение субъективного корпоративного права акционера как причина возникновения корпоративного конфликта / Ю. М. Жорнокуй // Цивилист. – М., 2013. – № 2. – С. 72–77.

4. Жорнокуй Ю. М. Неэффективность корпоративного управления в акционерных обществах как причина возникновения корпоративного конфликта / Ю. М. Жорнокуй // Закон и жизнь. – Кишинев, 2013. – № 9/1. – С. 35–40.

5. Жорнокуй Ю. М. К вопросу о классификации корпоративных конфликтов / Ю. М. Жорнокуй // Recht der Osteuropäischen Staaten. – 2014. – № 1. – С. 24–39.

6. Жорнокуй Ю. М. Корпоративный конфликт как цивилистический феномен / Ю. М. Жорнокуй // Вестник Белгородского юридического института. – № 2–1. – Белгород, 2014. – С. 48–52.

2. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Жорнокуй Ю. М. Викуп контролюючим акціонером акцій на вимогу міноритарних акціонерів та передача акцій контролюючого акціонера у розпорядження акціонерного товариства як шляхи вирішення корпоративних конфліктів / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні питання цивільного та господарського права. – 2008. – № 3. – С. 10–15.

2. Жорнокуй Ю. М. Об'єкт корпоративного правовідношення / Ю. М. Жорнокуй // Юридична наука. – 2011. – № 2. – С. 106–111.

3. Жорнокуй Ю. М. Проблеми співвідношення категорій «конфлікт інтересів» та «корпоративний конфлікт» / Ю. М. Жорнокуй // Проблеми цивільного права та процесу (пам'яті проф. О. А. Пушкіна) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (26 трав. 2007 р.) / за заг. ред.

В. А. Кройтора, Р. Б. Шишки, Є. О. Мічуріна. – Харків : ХНУВС, 2007. – С. 188–191.

4. Жорнокуй Ю. М. Аспекти визначення правової категорії «корпоративний конфлікт» в контексті акціонерних правовідносин / Ю. М. Жорнокуй // Проблеми здійснення охорони прав учасників цивільних правовідносин : зб. доп. та тез повідомл. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., м. Макіївка, 21–22 верес. 2007 р. / редкол.: Р. Б. Шишка, Р. В. Мавліханова. – Макіївка–Харків, 2007. – С. 172–174.

5. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання визначення поняття «корпорація» та її видів / Ю. М. Жорнокуй // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (17–18 трав. 2008 р., м. Суми). – Суми, 2008. – Ч. 1. – С. 347–351.

6. Жорнокуй Ю. М. Проблеми визначення місця корпоративного конфлікту та конфлікту інтересів у акціонерних правовідносинах / Ю. М. Жорнокуй // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 31 трав. 2008 р. – Харків : ХНУВС, 2008. – С. 98–101.

7. Жорнокуй Ю. М. Виплата дивідендів за акціями чи тиск на міноритарних акціонерів: реалії Закону України «Про акціонерні товариства» / Ю. М. Жорнокуй // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам’яті проф. О. А. Пушкіна (23 трав. 2009 р.). – Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – С. 29–31.

8. Жорнокуй Ю. М. Закон України «Про акціонерні товариства»: позитивні та проблемні аспекти / Ю. М. Жорнокуй // Запорізькі правові читання : тези доп. щоріч. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 15–16 трав. 2009 р. : у 2 т. / за заг. ред. С. М. Тимченка і Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2009. – Т. 1. – С. 132–135.

9. Жорнокуй Ю. М. Досягнення компромісу як спосіб недопущення виникнення та вирішення корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам’яті проф. О. А. Пушкіна (22 трав. 2010 р.). – Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. – С. 28–31.

10. Жорнокуй Ю. М. Відповідальність учасників акціонерних правовідносин: правові проблеми застосування деяких положень чинного законодавства / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин в умовах кризи: практика застосування і шляхи її вдосконалення : зб. тез доп. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. (4–5 черв. 2010 р.) / Держ. ВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2010. – С. 264–269.

11. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання визначення об’єкту корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Цивільно-правове забезпечення розвитку економіки України : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 26 листоп. 2010 р.) : у 2 ч. – Донецьк, 2010. – Ч. 2. – С. 40–45.

12. Жорнокуй Ю. М. Акціонерний договір: необхідність чи данина моді / Ю. М. Жорнокуй //

Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. пам'яті Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 груд. 2010 р.). – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 31–35.

13. Жорнокуй Ю. М. Корпоративний конфлікт як охоронне правовідношення / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства : матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті В. П. Маслова (м. Харків, 25 лют. 2011 р.). – Харків : Кроссроуд, 2011. – С. 190–193.

14. Жорнокуй Ю. М. Проблемні аспекти вчення про суб'єктивне корпоративне право / Ю. М. Жорнокуй // Перші юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 15–16 квіт. 2011 р. / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; редкол.: І. С. Канзафарова, В. В. Валах та ін. – Одеса, 2011. – С. 174–179.

15. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання визначення об'єкту корпоративного правовідношення / Ю. М. Жорнокуй // Цивільно-правове забезпечення розвитку економіки України : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 25 листоп. 2011 р.) / редкол.: Є. В. Петров, Н. Г. Лукова, Г. А. Тимофіїва. – Донецьк, 2011. – С. 48–51.

16. Жорнокуй Ю. М. Особливості корпоративного обов'язку як складової змісту корпоративного правовідношення / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф. В. П. Маслова, 16 берез. 2012 р. / Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого» ; [редкол.: В. І. Борисова (відп. ред.) та ін.]. – Харків : Право, 2012. – С. 146–149.

17. Жорнокуй Ю. М. Особливості здійснення суб'єктивного корпоративного права / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми правовідносин в приватній сфері : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова, м. Харків, 23 груд. 2011 р. / Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». – Харків : Юрайт, 2012. – С. 49–56.

18. Жорнокуй Ю. М. Проблемные моменты определения места корпоративных отношений и квалификации неимущественных корпоративных прав в предмете регулирования гражданского законодательства / Ю. М. Жорнокуй, В. Г. Жорнокуй // Современное состояние исследования неимущественных правоотношений в науке гражданского права : сб. тез. науч. докл. и сообщ. «круглого стола» / под науч. ред. В. А. Кройтора и С. А. Слипченко. – Харьков : ХНУВД, 2012. – С. 49–57.

19. Жорнокуй Ю. М. Методологічні засади вивчення суб'єктивного корпоративного права / Ю. М. Жорнокуй // Методологія дослідження проблем цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О. А. Пушкіна (м. Харків, 26 трав. 2012 р.). – Харків : ХНУВС, 2012. – С. 121–124.

20. Жорнокуй Ю. М. Проблеми секундарності прав в корпоративних відносинах / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 10 листоп. 2011 р. – Київ : Алерта, 2012. – С. 184–187.

21. Жорнокуй Ю. М. Причини виникнення корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах / Ю. М. Жорнокуй // Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. (21–22 верес. 2012 р., м. Івано-Франківськ) / редкол.: О. Д. Крупчан, В. В. Луць, В. А. Васильєва. – Київ : НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2012. – С. 72–76.

22. Жорнокуй Ю. М. Корпоративная обязанность акционера: за и против / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 91-річчю з дня народження В. П. Маслова, м. Харків, 15 лют. 2013 р. – Харків : Право, 2013. – С. 92–96.

23. Жорнокуй Ю. М. К вопросу о предмете акционерного договора / Ю. М. Жорнокуй // Договірне регулювання суспільних відносин : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 19–20 квіт. 2013 року / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – С. 28–29.

24. Жорнокуй Ю. М. Межі та обмеження при здійсненні суб'єктивного корпоративного права акціонера / Ю. М. Жорнокуй // Приватно-правове регулювання суспільних відносин : традиції, сучасність, перспектива : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 19–20 квіт. 2012 р. – Київ, 2013. – С. 115–118.

25. Жорнокуй Ю. М. Нарушение субъективного корпоративного права акционера как причина возникновения корпоративного конфликта / Ю. М. Жорнокуй // Треті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2013 р.) / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; упоряд. та відп. ред. І. С. Канзафарова. – Одеса, 2013. – С. 236–240.

26. Жорнокуй Ю. М. Вдосконалення законодавчого регулювання відносин як спосіб попередження корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах / Ю. М. Жорнокуй // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О. А. Пушкіна (м. Харків, 25 трав. 2013 р.). – Харків : ХНУВС ; Золота миля, 2013. – С. 89–92.

27. Жорнокуй Ю. М. До співвідношення понять «конфлікт інтересів» та «корпоративний конфлікт» / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 т. (м. Київ, 19 жовт. 2012 р.). – К., 2013. – Т. 1. – С. 221–225.

28. Жорнокуй Ю. М. Стороны и содержание акционерного договора: за и против / Ю. М. Жорнокуй // Promovarea drepturilor omului on contextul integrării europene: teorie si practică: Conf. st.

teoretico-practică intern., 18 oct. 2013 / red.-sef: Vitalie Gamurari ; resp. de ed.: Alexandr Cauia. – Chisinău : ULIM, 2013. – С. 374–380.

29. Жорнокуй Ю. М. Застосування категорій «корпоративні злиття і поглинання» за законодаством Європейського Союзу, США, КНР та України» / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми розвитку права і держави в умовах міжнародних інтеграційних процесів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / Акад. мит. служби України. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 184–185.

30. Жорнокуй Ю. М. Нарушение прав мажоритарных акционеров: миф или реальность? / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми приватного права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 92-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова, м. Харків, 28 лют. 2014 р. – Харків, 2014. – С. 117–120.

31. Жорнокуй Ю. М. Проблемні аспекти визначення підстав виникнення корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Четверті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам’яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 трав. 2014 р.) / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; упоряд. та відп. ред. І. С. Канзафарова. – Одеса : Астропринт, 2014. – С. 80–84.

32. Жорнокуй Ю. М. Зловживання корпоративним правом як правопороджуючий юридичний факт корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам’яті проф. О. А. Пушкіна (м. Харків, 7 черв. 2014 р.). – Харків : ХНУВС, 2014. – С. 99–102.

33. Жорнокуй Ю. М. К вопросу о сторонах акционерного договора / Ю. М. Жорнокуй // Цивільне законодавство : система, міжгалузеві зв’язки, шляхи вдосконалення : матеріали Міжнар. цивіліст. форуму, м. Київ, 25–26 квіт. 2013 р. – Київ, – 2014. – С. 239–240.

34. Жорнокуй Ю. М. Окремі питання застосування конструкції «акціонерний договір» / Ю. М. Жорнокуй // Сучасні проблеми цивільного права та процесу : матеріали «круглого столу», присвяч. пам’яті проф. Ч. Н. Азімова, м. Харків, 19 груд. 2014 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2014. – С. 66–69.

35. Жорнокуй Ю. М. Суб’єктивне корпоративне право як об’єкт корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Актуальні проблеми приватного права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (м. Харків, 27 лют. 2015 р.) – Харків : Право, 2015. – С. 100–104.

36. Жорнокуй Ю. М. О концепции «проникновения за корпоративную вуаль» в деятельности акционерных обществ / Ю. М. Жорнокуй // П’яті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвяч. пам’яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 трав. 2015 р.) / Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова; відп. ред. І.С.Канзафарова. – Одеса, 2015. – С.105-110.

37. Жорнокуй Ю. М. Концепція «проникнення за корпоративну вуаль» сучасний стан та перспективи розвитку / Ю. М. Жорнокуй // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О. А. Пушкіна (м. Харків, 30 трав. 2015 р.). – Харків : ХНУВС, 2014. – С. 96–100.

38. Жорнокуй Ю. М. Викуп мажоритарним акціонером акцій міноритарних акціонерів як спосіб попередження корпоративного конфлікту / Ю. М. Жорнокуй // Сучасні проблеми цивільного права та процесу : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова, м. Харків, 18 груд. 2015 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2015. – С. 62–65.

АНОТАЦІЇ

Жорнокуй Ю. М. Цивільно-правова природа корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. Харків, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню та визначенню цивільно-правової природи корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах. У ході теоретичного узагальнення запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у формуванні науково обґрунтованої концепції визнання корпоративних конфліктів юридичною перешкодою у здійсненні акціонерами своїх прав або загрозою їх порушення, що впливає на стан корпоративних правовідносин, спотворюючи їх, і слугує підставою виникнення відгалужених правовідносин з приводу визнання та/або відновлення порушених корпоративних прав та/або захисту корпоративних інтересів чи реалізації інших прав, що виникають у акціонера в таких випадках.

Обґрунтовується, що об'єктом корпоративного конфлікту є суб'єктивне корпоративне право та/або корпоративний інтерес акціонера; суб'єктами – акціонери, акціонерне товариство та члени його органів; зміст складають право одного учасника охоронних правовідносин, що надається йому законом у випадку порушення чи загрози порушення його корпоративного права та/або інтересів і обов'язок іншого.

Найбільш ефективними способами попередження корпоративних конфліктів в АТ є удосконалення корпоративного управління, викуп та обмін акцій, застосування доктрини «проникнення за корпоративну вуаль», укладення акціонерного договору.

Ключові слова: акціонерне товариство, акціонер, корпоративний конфлікт, корпоративне право, корпоративний обов'язок, корпоративний інтерес, зловживання правом.

Жорнокуй Ю. М. Гражданско-правовая природа корпоративных конфликтов в акционерных обществах. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс, семейное право, международное частное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. Харьков, 2016.

Диссертация посвящена исследованию и определению гражданско-правовой природы корпоративных конфликтов, возникающих в акционерных обществах. Проведенный анализ позволил констатировать, что существующие теории правоотношений требуют пересмотра с обновлением фундаментальных цивилистических категорий и выхода за пределы отраслевого их деления. Наработка новых правовых механизмов реализации корпоративных прав должна опираться на теорию интересов, поскольку численность состава акционеров с разными возможностями, предоставляемыми количеством принадлежащих им акций, генерирует конфликт интересов.

Проведение сравнительного анализа существующих теорий корпоративного конфликта позволил выработать собственную концепцию, в соответствии с которой под ним следует понимать юридическое препятствие в осуществлении акционерами своих прав или угрозу их нарушения, что влияет на состояние корпоративных правоотношений, искажая их, и служит основанием возникновения ответвленных правоотношений по поводу признания и/или восстановления нарушенных корпоративных прав и/или защиты корпоративных интересов либо реализации других прав, возникающих у акционера в таких случаях.

Отмечается, что во время корпоративного конфликта корпоративные правоотношения находятся в состоянии «напряжения», что свидетельствует о необходимости в охране корпоративных прав. При этом конфликт не всегда переходит в стадию правонарушения, когда речь может идти о защите корпоративных прав.

Обращается внимание, что наличие в конфликте хотя бы одного элемента правового характера указывает на его связь с правом и, как результат, вызывает наступление юридических последствий. Правовой аспект имеет место в тех случаях, когда конфликты возникают между сторонами, на момент начала противостояния пребывающими между собой в правоотношениях. Это непосредственно касается корпоративных конфликтов, являющихся производными от регулятивных корпоративных правоотношений. В таком случае все структурные элементы корпоративного конфликта (субъекты, объект, содержание) связаны с правом, а он сам вызывает те либо иные юридические последствия, начинается и завершается с помощью юридических средств, процедур и механизмов.

Отстаивается позиция, что объектом корпоративного конфликта следует признавать нарушенное (непризнанное, оспариваемое) либо в отношении которого создана угроза нарушения регулятивное корпоративное право и/или корпоративный интерес участников регулятивных корпоративных правоотношений. Субъектами корпоративного конфликта являются АО, члены его органов и акционеры как те участники корпоративных правоотношений, которые имеют необходимое для участия в них правовое положение, являются юридически связанными корпоративными правами и обязанностями в отношении определенного объекта и могут в связи с этим быть определены как уполномоченное и обязанное лица.

Содержание корпоративного конфликта составляют право одного участника охранительных правоотношений, предоставляемое ему законом в случае нарушения либо угрозы нарушения его корпоративного права и/или интересов и обязанность другого. Соответствующее право (право на защиту) рассматривается как установленная охранительной нормой гражданского права субъективно определенная возможность конкретного поведения субъекта корпоративного конфликта, предоставленная ему с целью защиты нарушенных (непризнанных, оспариваемых) регулятивных субъективных корпоративных прав и/или корпоративных интересов, что проявляется в требовании устранения препятствий в осуществлении регулятивного субъективного корпоративного права либо восстановлении его в первоначальном состоянии. Такому праву при корпоративном конфликте корреспондирует обязанность правонарушителя по восстановлению либо признанию нарушенного субъективного корпоративного права и/или корпоративного интереса. Эта обязанность осуществляется в добровольном либо принудительном порядке и является мерой необходимого поведения, которую лицо должно соблюдать в соответствии с требованиями управомоченого лица с целью удовлетворения его интересов либо восстановления его прав с целью их защиты.

Обращается внимание, что основаниями возникновения корпоративного конфликта являются нарушение или создание угрозы нарушения прав участника корпоративного правоотношения, а также нарушение его интересов. В свою очередь, действие механизма защиты прав (интересов) участника охранительной корпоративной связи завершает стадия реального, фактического устранения их нарушения, восстановление (признание) и/или восстановление интереса до состояния, существовавшего до его нарушения, а не охранительный правоприменимый акт. Достижением такой цели будет считаться не вынесение судом положительного решения, а его выполнение

Отмечено, что наиболее эффективными способами предупреждения корпоративных конфликтов в АО являются усовершенствование корпоративного управления; выкуп и обмен акций; применение доктрины «проникновения за корпоративную вуаль»; заключение акционерного договора.

Ключевые слова: акционерное общество, акционер, корпоративный конфликт, субъективное корпоративное право, корпоративная обязанность, корпоративный интерес, злоупотребление правом.

Zhornokui Yu. M. Civil and Legal Nature of Corporate Conflicts in Joint-Stock Companies. – Manuscript.

The thesis for a doctoral degree by the specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – Yaroslav Mudryi National Law University. Ministry of Education and Science of Ukraine. Kharkiv, 2016.

This thesis is focused on the research and determining civil and legal nature of corporate conflicts in joint-stock companies. In the context of theoretical generalization the author has suggested a new solution of the scientific problem, which is manifested in the formation of scientifically based concepts of recognition of corporate conflicts as the legal obstacle in the implementation by the shareholders of their rights or the threat of their abuse that affects the state of corporate legal relations, mutilating them and serves as the basis of the genesis of branching legal relations on recognition and / or renewal of the violated corporate rights and / or protection of corporate interests or exercise of other rights a shareholder has in such cases.

It is grounded that the object of corporate conflict is subjective corporate right and / or corporate interest of a shareholder; the subjects are – shareholders, joint-stock company and members of its bodies; the content is composed by the right of one member of secured legal relations provided by the law in case of the violation or threat of violation of the corporate right and / or interests and the duty of others.

The most effective ways to prevent corporate conflicts within the joint-stock company is the improvement of corporate administration, redemption and exchange of shares, the use of the doctrine of «piercing the corporate veil», conclusion of the shareholders' agreement.

Key words: joint-stock company, shareholder, corporate conflict, corporate right, corporate responsibility, corporate interest, abuse of law.

Відповідальний за випуск
доктор юридичних наук, професор
С.О. Сліпченко

Підписано до друку 21.04.2016 р. Формат 60х90/1/16.
Папір офсетний. Віддруковано на різографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 1858.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77